DiVA
http://www.diva-portal.org

Postprint

This is the accepted version of a paper published in *Biblis*. This paper has been peer-reviewed but does not include the final publisher proof-corrections or journal pagination.

Citation for the original published paper (version of record):

Ejewall, P. (2017)
Carolina Rediviva i urval och utdrag: ett montage till 200-årsminnet av första spadtaget.
Biblis, (78): 65-75

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:
http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-326452

PETER EJEWALL

Carolina Rediviva i urval och utdrag

Ett montage till 200-årsminnet av första spadtaget

Värt att notera från biblioteksmannen Claes Annerstedts högtidsföredrag den där majdagen är att spaden sattes i jorden 14 juni 1817 och att på platsen tidigare landshövdingens stall stod granne med ett område som 'på denna tid varit föga bättre än en allmän avstjälpningsplats'. *Karl Johans förbundets handlingar* (1918).

•

'Den 19 oktober 1819 / lade Carl XIV Johan / Svears, norrmäns, göters och venders / Vördnadsbjudande konung / Egenhändigt grunden / Till detta Apollons tempel / Vartill / Samme furste, rikets arvtagare / och / Uppsala universitets kansler / för åtta år sedan utsåg platsen.' Så lyder i översättning från latinet inskriften på den kopparplåt kungen – användande en murslev av silver och silverdekorerad stålhammare – lät placera under stenen vid bibliotekets grundläggning. Hanna Östholm, 'Carolina Rediviva och de projekterade rummen', *Lychnos* (2009).

•

För att ytterligare säkerställa dateringen fick kopparplåten sällskap av några nypräglade mynt. Carl Axel Gottlund i dagboken 19 oktober 1819: 'Gropen var ungefär en aln djup och i bottnen belagd med en stor slipad gråstenshälla, varuti enkom var uthuggit ett så stort rum som asken kunde insättas. Konungen var hela tiden med blottat huvud, tog asken och räknade i sin hand de särskilda mynten, varefter han nedlade asken i dess urgröpta plats i hällen. Därpå lyfte fyra karlar en stor fyrkantig sten uppå asken, därpå frambars en bunke med ler, varefter konungen med den granna mursleven kastade några slevar lera kring stenen, och högg därpå några gånger med hammaren på stenen. Detsamma gjorde efter honom kronprinsen, som dock ej kunde hålla sig utan log litet.' Lars Lundin, *Carl Axel Gottlunds 1800-tal* (2001).

•

'Röster under jorden' ur samlingen *Om hösten* 1951 och några hithörande tidigare texter har koppling till Gunnar Ekelöfs besök på biblioteket. I 'Studier och varianter, krispapper november 1932', *BLM* nr 8 1951 finns två dikter platsangivna 'Carolina Rediviva' (läs A-salen) – i en heter det: 'meningslösa och ofullkomliga / stapplar tankarna bok på bok / bladen skälver och darrar i bokskogen / allas huvud böjer sig flitigt under sitt öde'. Så (ungefär) avslutade Ekelöf också essän 'Prassel i torra löv', *Stockholms-Tidningen* 20 maj 1934 (och *Skrifter* 6); en kulturkritisk skildring inifrån ett bibliotek (vi tänker oss fortfarande Carolinas A-sal): 'Mot fönsterrutorna vilar natten tung och mörk. Ljuset i salen är tunt och abstrakt, natten därute kompakt och levande, tung och tät. Den tränger in genom alla springor. I bottenvåningen måste trycket vara ofantligt. Öppnade man fönstren skulle natten antagligen forsa in som vatten i ett sårat skrov.' Ekelöf liknar byggnaden utifrån sedd vid 'en ångare som speglar sina ljus i natten runt omkring. Under vattenytan ligger staden svart och tyst. Biblioteket flyter ovanpå. Och alla som räddat sig upp i denna egendomliga Noaks ark promenerar tryggt på havets vågor, lyckligt

fångna i sin fasta förvissning att Ordet blivit kött i trycksvärtan. Om de visste vad de gjorde, om de verkligen levde, då skulle de sjunka under ytan som stenar eller åtminstone tvingas att simma och rädda sina liv'. Scenen får sin slutliga utformning i dikten 'Röster under jorden' där fartyget ersatts av ett 'avgrundens hus' på väg att sänkas ned i någon slags enorm vattentank (?): 'Natten stiger, natten är snart vid fjärde våningen. / Natten är snart vid femte våningen. / Natten är snart vid sjätte våningen. / Nu är natten vid sjunde våningen. / – Hur många våningar finns det? / – Många. / – Vilket oerhört tryck mot rutorna i bottenvåningen! / Sprängdes de skulle natten forsa in, / fylla golven med mörker, stiga från våning till våning!'

•

Att huset också gick att rimma på visade Gustaf Fröding i 'Studentkårens dotter' ur *Nytt och gammalt* (1897). Fina, en av stadens hetärer, har fött en flicka och siar nu om hur alla hennes studenter/kunder ska komma och slåss om faderskapet samt göra en gemensam insamling till barnet 'och namnen, vi henne ska giva, / ska bli Carolina Rediviva'.

•

Sedeslöshet i ett akademiskt Uppsala finns i Ola Larsmos *Jag vill inte tjäna* (2009). Bokens unge stadsläkare sitter en kväll och önskar kunna säga sin hustru mer, men kan inte förmå sig återge allt han får se och höra under arbetet att kontrollera Uppsalas prostituerade: 'han ville berätta om förra våren då några av universitetsbibliotekarierna lurat med sig en av de äldre kvinnorna upp på gården bakom Carolina och fått henne att klä av sig för att, som de sade, "likt malajernas kvinnor" dansa på glödande kol och hur han själv bandagerat hennes fötter sedan de hunnit bli fulla av varfyllda blåsor.'

•

Om en visit på Carolina i juni 1864 berättar Margaret Howitt i *Twelve Months with Fredrika Bremer in Sweden* (1866). Hennes guide under besöket i Uppsala är Thora Hammarsköld (i boken kallad Thora Kappasigma och den som kom att översätta Howitts reseberättelse till svenska). När sällskapet närmar sig biblioteket får man syn på den unge man som ska visa samlingarna: 'Sitting on the iron chains which swing between the posts in front of the Carolina Rediviva was Magister Kappalambda' (magister C i den svenska översättningen, biblioteksamanuens Johan Magnus Cassel). Utöver samlingarna och höjdpunkten Silverbibeln imponeras Howitt av trappan upp till Carolinasalen vilken då ännu fanns kvar. 'One singular feature in the construction of this great building is, that its staircase, very handsomely constructed of stone, stand as an adjunct at the back of the whole. […] We ran up the great stairs, being told the while how splendid the music of the students' songs sounds on this staircase, and entered a vast hall over the library, in which the students' concerts and other entertainments are given, and from here as from below had the same extensive views over the great green plain, dotted here and there with homesteads.'

•

Den 30 maj 1841, Carolinas inflyttningsår, framträdde Jenny Lind 'å Nya BiblioteksSalen'. Tidningen *Correspondenten* skrev dagen därpå: 'Jenny Linds konsert i går bevistades av ett högst talrikt antal åhörare. […] Vid hemkomsten från konserten hälsades Mamsell Lind med sång av de Studerande.'

En efterföljande världsstjärnas besök inträffade 1876, skildrat av Beyron Carlsson i *Kristina Nilsson, grevinna de Casa Miranda* (1921). 'Hon sjöng i Carolina Rediviva, där entusiasmen var i stadigt stigande till dess efter sångerskans sista extranummer Mandom mod och morske män, ett ändlöst jubel utbröt. Publiken reste sig från sina bänkar, stampandet från läktaren fyllde den ärevördiga salen med dammoln, applåderna smattrade, rummet genljöd av bravorop och de vita studentmössorna svingades i luften.'

•

Pelle Ödman tecknar i *Ny samling studentminnen och resebilder* (1891) sig själv i kretsen av uppsalasångare under ledning av Oscar Arpi i Carolinasalen på 1860-talet, hur 'den manstarka och högtidsklädda kören, efter intagen havresoppa och punsch inne i smårummen, slamrade upp på den genljudande träställningen där uppe och ordnade sig till första numret'. Ödman minns också

efterspelet i trapphallen. 'Bättre sångrum än "Carolinatrappan" fanns ej i Sveriges rike, det visste alla, och därför var det som om konserten ej varit fullständig utan den präktigt klingande sången vid nedmarschen; alla ville höra den, och trängseln i trapporna hela vägen utföre, ja, nere i den stora förstugan, var så stor, att kören endast fjät för fjät kunde bana sig väg och ofta måste stanna – men alltjämt hela vägen ned dånade "Vikingasäten" så att den väldiga Carolinabyggnaden genljöd därav i alla vinklar och vrår.' Dirigent Arpi 'gick halvt baklänges i fronten och markerade i sitt anletes svett takten med lyftad käpp'.

•

En välgörenhetskonsert hölls i november 1845 för Upplands nödlidande drabbade av missväxt. Geijers dotter Agnes, 21 skriver till sin fästman greve Hamilton: 'Något vackrare har jag aldrig hört eller sett. Hela Carolinasalen så full den kunde bli med åhörare – du vet den rymmer ej litet – och därtill de två hundra studentsångarna uppe på estraden. När de Kungliga trädde in och hela folkmassan reste sig som en man då Folksången [Bevare Gud vår kung] stämdes upp av alla dessa unga kraftiga röster, då tror jag nog ej det fanns många ögon torra. Solen lyste in i detsamma, endast just på den fläck där studenterna och de kungliga stod – ja det var så vackert, så gripande, så högtidligt alltsammans att jag grät, riktigt storgrät av rörelse och patriotism och hänförelse så att jag blev både ful och röd och svullen och fick huvudvärk.' Anna Hamilton Geete, *I solnedgången* (1911).

•

Gurli Taube anställdes som skrivbiträde augusti 1914. 'Av de äldre tjänstemännen minns jag särskilt den gamle värmlänningen och framstående nordisten Erik Henrik Lind. Han var stendöv så att man måste meddela sig med honom skriftligen, men han var ett under av flit och effektivitet. Han väckte min förvåning genom att snyta sig i gamla lånesedlar och då en av de yngre bibliotekarierna såg min intresserade häpnad, viskade han: "Tänk när fröken blir sån!"' Studenttidningen *Ergo* extranr 1954.

•

Vecko-Journalen nr 4 1917 uppmärksammade i bild och text Carolinas nya absidförsedda tillbyggnad, A-salen. En nyss avliden medarbetare porträtterades också, 'en trotjänare hos gamla Carolina Rediviva, den originelle vaktmästaren Petter Erikson. Redan vid färden uppför Carolinabacken kunde man – skriver till Vecko-Journalen en uppsaliensare – skymta honom i vild fart susa förbi på sin lilla kälke, på vilken han förde paket till och från posten. Det hjälpte ej, att nitiska polismän beivrade hans framfart, ty den originelle polismästaren Raab hade dekreterat, att "Biblioteks-Jerker" fick åka kälke så mycket han ville'.

•

Neita Lundquist berättar om *Mitt liv på Carolina* (1995), hur hon nyanställd sommaren 1954 introduceras i huset. Under rundvandringen genom magasinsvåningarna hänförs hon av 'det vackra golvet, de vindlande spiraltrapporna, de stora jord- och himmelsgloberna, de små hörnrummen, de välsvarvade balustraderna. […] Rätt som det var öppnades dörren till ett av hörnrummen, och en äldre man kom ut, iklädd morgonrock och tofflor. Jag fick sedermera veta, att det var den pensionerade juridikprofessorn Wilhelm Lundstedt, som disponerade detta hörnrum'.

•

Sven Stolpe vittnar i *Tål ni höra mer?* (1974) om sitt första besök i bibliotekets läsesal 1924 guidad av en vän. Efter en stund inne bland forskarborden bryts lugnet; 'uppe på en av balkongerna kom en kraftig man rusande under stön och flås och grymtningar, och framför honom lopp en ung student […]. Studenten var nu försvunnen – men han dök strax upp på en annan läktare, vände sig om, stannade och log nedåt salen, där han också upptäckte bekanta som han vinkade åt. […] i nästa ögonblick kom professorn rusande och närmade sig med stora språng och knutna nävar studenten som genast satte av åt motsatt håll. Och nu tyckte jag mig höra vad professorn, halvkvävd av hat och vrede, skrek: – Jag skall strypa dig, jag skall strypa dig … Jakten fortsatte, men nu drog min vän ut mig – förbi katalogen och genom förhallen ut på trappan.' Av sin ciceron får Stolpe reda på att professorer som vill strypa sina studenter hör till vanligheten i Uppsala. 'Jag var

aderton år och visste inte mycket, men att detta nu var minst sagt överdrifter, insåg jag ju. – Du är värmlänning, sade jag småilsket. Jag vet ju att alla värmlänningar överdriver.'

•

Om en tjänsteman vid 1870-talets Carolina skriver Carl Forsstrand i *Mina Uppsalaminnen* (1922). Erik Ulrik Ekholm, kallad 'Blåsis', tog plikttroget och kunnigt fram utländsk litteratur åt låntagarna under många år. Han liksom alla andra frös vintertid i den då ännu ouppvärmda byggnaden: 'Men gubben Ekholm var härdad mot kylan och gick för övrigt alltid klädd i överrock och en eller flera yllehalsdukar. Han hade i allmänhet rockkragen uppslagen, så att den inramade det rödlätta ansiktet med de gråa polisongerna och den gamla bruna peruken. Han såg onekligen med sina stora runda glasögon och de pigga ögonen mycket lustig ut, och han hade för vana att stånka och pusta, att tala för sig själv och tid efter annan säga "tjopp", "tjopp" samt antagligen för värmens skull blåsa i händerna, vilket förmodligen var anledningen till hans vedernamn.'

•

En av bibliotekets trognaste arbetare var Eugène Lewenhaupt, extra ordinarie amanuens från 1876. 'Under vintrarna hörde det till extraordinariernas göromål att om söndagsmorgnarna vakta brasorna i Carolina; eldstäder fanns i fyra rum, belägna i byggnadens fyra hörn, mellan vilka den vakthavande sålunda fick ambulera. På vardagarna gällde det att hämta in rekvirerade böcker från de iskalla boksalarna och att sedan sitta och värma dem framför brasan, innan de utlämnades till mera notabla forskare.' Oscar Almgren, Eugène Lewenhaupt in memoriam. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* (1927).

•

'Onsdag 8 februari. Var för första gången på Carolina för att låna böcker; stod en timma, innan jag fick ett par, som jag *ej* har någon nytta av.' *Student i Uppsala 1893: Ur Martin Granérs dagbok* (1975).

•

Hjalmar Lundgren, biblioteksman och poet, tjänstgjorde på Carolina 1909–13. Han skriver här om en äldre kollega i de lägre graderna. 'Carl Stjernberg var av en fryntlig och jovial läggning. Han hade en tid sig anförtrodd utlåningen från den utländska avdelningen. Rekvisitionerna skrevs i expeditionen på en lapp, som lades i bokhissen, och denna drogs upp för hand av den expedierande. Carl Stjernberg gjorde sig god tid med sina lappar. Därnere i expeditionen stod

de lånesökande och väntade och väntade. Inga böcker kom. När nervositeten nått bristningsgränsen, ringde man i lokaltelefonen upp Stjernberg och bad honom skynda på. Hur kunde han söla så länge? Men Stjernbergs flegma lät sig inte bekomma. Sakta och värdigt skred han fram till hisstrumman, lutade sig långsamt ned och sade i sävligaste ton till alla de nervöst väntande: "Var bara Lundqvist".' *Uppsalaminnen, berättade av gamla studenter och andra* (1937).

•

August Strindbergs alter ego Johan i *Tjänstekvinnans son* (1886) befinner sig missmodig om framtiden på en bänk i 'Karolinaparken' (Engelska parken). 'Just som han sitter där, kommer ett sällskap glada människor fram och stanna skrattande utanför Karolinas baksida. De titta upp till fönsterna, där de långa bokraderna synas, hylla på hylla. De skratta! Damer och herrar skratta åt böckerna! Han tycker sig känna igen dem! Ja, det är Levasseurs franska skådespelare, som han sett i Stockholm, och som nu gästade Uppsala. De skrattade åt böckerna. Lyckliga mänskor, som kunna vara bildningens och snillets bärare, utan böcker!'

•

'Vi bildade liksom en liten trogen kärntrupp utanför den massiva, av seklers studentgenerationer nötta biblioteksporten av ek, några andra läshästar och jag, vilka satte vår ära i att var dag infinna oss med punktlighet och uttrycka samma förvåning över att biblioteket ännu ej var öppet, fastän klockan redan slagit', skriver Margit Palmær i sitt förstlingsverk *Studentska* (1927) där berättarjaget bland annat tillbringar tid på Carolina för konsthistoriska studier och senare även får anställning.

•

I Olof Thunmans dikt 'Carolina Rediviva' apostroferas likaså bibliotekets entrédörr. 'Stundens tomma buller domnar / här vid templets höga port. / Här en gudom bor. Förvisso / detta är en helig ort.' I *Uppland: Sjuttiofem dikter och sånger utgivna av Teddy Brunius* (1985).

•

Ragnar Josephson uppmärksammar i romanen *Imperfektum* (1920) både Carolinas port och läsesal. 'Det finns intet i världen så stilla, som ett bibliotek, intet så händelselöst. Boken står på sin hylla, den tas ned över en dag, den ställs tillbaka på sin gamla plats, i samma lilla lucka, som den stått i alla år. Stolen står på sin en gång givna fläck, en man kommer och sätter sig på den, på samma stol, som han suttit i alla år. Och dagen går och året, och klockan ringer, och ljuset släcks

och porten stängs och porten öppnas och ljuset tänds. Och boken tas ned och mannen läser och boken ställs upp, och tiden flyter stilla, stilla, händelselöst stilla.'

•

Språkforskaren och författaren av 'dekadanspoem för privat bruk' Gunnar Walther i Axel Wändahls *Studenter* (1929) karakteriserar avmätt sina studier i bibliotekets läsesal: 'När jag sitter på Carolinabiblioteket och försöker tyda grekiska pergament från den tidigare medeltiden angående olika slag av hästkurer, är jag väl medveten om att värdet av ett sådant arbete uteslutande ligger i den njutning, som lösningen av de därmed sammanhängande problemen skänker mej.'

•

Ingemar Willgert sjunger 'Carolinas lov' från samlingen *Ett naturbarns dikter* (1959): 'I Carolinas läsesal / är taket högt och luften sval; / där bildningskranka dväljas. // För den som vill ha visdom med / längs livets svårfarbara led / kan bättre sal ej väljas. // Bland de volymer utan tal / går lärdomsvägen, brant och smal, / man hisnar och vill kväljas. // Okunnighetens tunga ked / av fliten måste huggas ned; / dyrt må mitt vett få säljas!'

•

Läsesalen återfinns också hos Einar Malm; *Uppsala i mitt hjärta* (1955), ger en interiör från 1920-talet, 'där tystnaden borde ha varit självfallen men alltför ofta spräcktes inte bara av höstliga förkylningskrevader och de mognare vismännens omedvetna men plågsamt regelbundna slemstockningsharklingar – många yngre forskare tassade omkring till varandras bord och höll viskningskonferenser som hördes vida i stillheten, och tjänstemännen själva kom inte alltid ihåg var de befann sig. Borta i absiden, vid forskarbordens speciella bokutlämningsdisk, presiderade oförändrligt en tilldragande men sträng väkterska – fröken Weman, Gurli Westergren eller Olga Appellöf – trots schal eller pälsverk huttrande sig blå i draget från jättefönstren och alltemellan nödsakad till ett ljudligt replikskifte med någon ärevördig dövnicke som knorrade över misstag som han vanligen själv begått'.

•

Om en forskare, en mullvad bland böcker, en slav under sin avhandling handlar Gunhild Tegens berättelse 'Vetenskap' i samlingen *Eros i Uppsala* (1929). Mannen i fråga försummar sin unga hustru, dålig på att uttrycka känslor. När barnet ändå kommer blir hemmalivet ett helvete med skrik och sömnlösa nätter. Hustrun börjar arbeta och blir den som försörjer familjen; makarna glider isär och man skiljs. 'Jag har låtit vetenskapen göra mig oduglig till kärlek och äktenskap', säger han, men står dock för sitt val. 'Om det finns ett Hades, torde jag få tillbringa mitt skuggliv där i ånger över vad jag försummat här. Men om Hades återbördade mig till livet, skulle jag förvisso genast styra mina steg uppför backen till biblioteket – mitt Carolina Rediviva.'

•

I *Herr Gustafsson själv* (1971) refererar Lars Gustafsson några minnesbilder från Uppsala 1958. 'Sven Delblanc röker små smala cigarrcigaretter på Carolinas trappa. Per Olov Enquist tävlar för Uppsala i Akademiska mästerskapen i höjdhopp. Göran och Tora Palm bor inne på gården i ett litet rum som alltid är mycket varmt av en fotogenkamin. På kafé Alma undervisar den snillrike Thorild Dahlquist en krets av andlöst lyssnande i moralfilosofi. Det är en förskräcklig vinter.'

•

Det var på Carolina Rediviva, i tidskriftsrummet 1922, Erik Mesterton för första gången mötte T. S. Eliot, banbrytaren som han kom att översätta och introducera. I ett nyutkommet nummer av amerikanska *The Dial* stod Eliots dikt 'The Waste Land'. Besatt av sitt fynd började Mesterton leta efter mer Eliot i Carolinas periodikabestånd – och mot lånereglerna smuggla med sig hem inbundna tidskriftsvolymer för att kunna skriva av Eliots artiklar på sin skrivmaskin i studentrummet. Berättat för Kurt Mälarstedt, *Dagens Nyheter* 25 maj 2001.

•

Ejnar Haglund förtäljer i *Glimtar från lyckliga Uppsalaår* (1988) om jubileumsfirandet av Gustaf II Adolf 5 november 1932 och promotionen samma dag. I Gösta Knutssons sällskap är han vid Carolina för att avlyssna promotionsmorgo-

nens salut (vilken först på 60-talet flyttades upp till slottet, lär vi oss). ‘Antingen det berodde på för kraftig ammunition eller på den fuktiga novemberluften, så medförde varje skott ett klirr av sönderslagna glasrutor, och några städerskor, som arbetade i Carolinas hall, såg minst sagt ogillande ut över glasskärvorna, som yrde kring deras fötter.’

•

På väg genom Carolinas entréhall och dess ‘ekande dunkel’ noterar Jonas i Ola Larsmos *Engelska parken* (1988) det anslag som länge mötte bibliotekets besökare. ‘På den löjligt smala entrédörren får han åter syn på den röda skylt som så många gånger redan lyst honom i ansiktet: NO TOURISTS.’ Och utifrån är byggnaden lika negativt laddad: ‘Bibliotekets kantiga silhuett sökte honom med rader av akademiskt rektangulära fönstergluggar.’

•

Paul Kennet minns sin studenttid i H-K Rönbloms *Död men obegråten* (1961) där han kommer vandrande över Nybron. ‘Efter en kort stund hade han lämnat föränderligheten bakom sig och befann sig vid foten av backen som ledde upp till det oföränderliga: Carolinabibliotekets stela karljohansfasad, lärdomens förrådshus uppe på åsen.’

•

Arkitekten och konsthistorikern Carl Georg Brunius skjuter istället in sig på baksidan och trappan upp till Carolinasalen. ‘Merberörda trapphus liknar en utväxt, som synes oss föga mindre vanställande än ett flenhus [en svulst] å ett fagert anlete.’ Även resten av fasaden får sig en släng av sleven. ‘Sammanblandning av runda och raka dörrbetäckningar, rakspetsiga stickbågiga och vågräta fönsterprydnader erinra alltför mycket om renässansmanér och fördärvad italiensk stil.’ *Konstanteckningar under en resa år 1849* (1851).

•

Lars Andersson talar i *Bikungskupan* (1982) om ‘Carolinas och universitetshusets båda gulbleka, härsklystna, kräsna ansikten’.

•

En gladare nuna tecknar Knut Nyblom i minnesboken *Uppsala är bäst* (1908): ‘mellan de sena askarnas späda, nästan vitgröna blad och trädens stammar låg det mäktiga universitetsbiblioteket, gamla hederliga Carolina Rediviva, och svettades i solgasset och log med sina hundratals rutor ned mot staden’.

•

Mitt i natten betraktar Elisabet Hermodssons Jo i *Samtal under tiden* (1983) den fasadbelysta byggnaden. ‘Ljuset över Carolinas nyklassicistiska fasad får henne att tänka på en blek student böjd över nattliga studier och hennes döde fader, folkskolläraren i Vaksala församling, som i sin ungdom studerat för [filosofen Axel] Hägerström, får ockrafärgade drag och nyklassicistisk panna under ett svart slätkammat hår.’

•

Karin Boye ger även hon huset mänskliga drag i ‘Till Carolina Rediviva’ ur samlingen *Moln* (1922) där fasaden framträder sträng och förnämlig ‘som en gammal mans / löje av lätt, lätt snö och höstmild ironi, / tankfullt, med värme och vishet under / och saktmod i.’ I *Härdarna* (1927), sviten ‘Tillägnan’, förnimmer diktjaget från sin plats i läsesalen stegen av en tillbedd medlem ur personalen. ‘Jag lyssnar, fången i förtärande tvång. / I rytmen av din rytm, i takten av din gång / slår min puls i hunger.’

•

Carolina förmänskligas också i Ann-Christine Bärnstens *Döden är en schlager* (2005) där kriminalinspektör Martina Di Gombri reser till

Uppsala från Stockholm för att få hjälp av en teologiprofessor att följa upp en detalj i pågående mordutredning. Professorn föreslår att de ska träffas på biblioteket. 'Carolina Rediviva, universitetsbiblioteket, reser sig som ett monument över Uppsala. Eftersom det ligger på en höjd i ena änden av en av huvudgatorna ger det intryck av att med all sin lärdom och kunskap se med ett visst förakt på dem som går nedanför. Det är som om det säger till dem: Ni kommer ändå aldrig att veta det jag vet.'

•

'De tysta' är en dikt till den akademiska flitens företrädare av Nils-Magnus Folcke ur samlingen *Uppsalavår* (1916) där biblioteket kontrasteras mot krogen. 'Carolina Rediviva – se, ditt öga kisar rött, / blinkar närsynt och förströtT, / sneglar sniket sjukt och trött, / lite surögt, lite elakt och förgrämt. / – Men se Gillet! – å, ditt öga lyser festligt auervitt, / tittar stramt bekymmersfritt / över ungdomsstadens mitt, / lite punschblekt – men så pampigt förnämt.'

• Blivande litteraturdocenten Germund Michanek slår an en liknande ton i 'Hymn till Carolina', studenttidningen *Ergo* nr 15 1949. 'Du är kylig som is, Carolina, / o högborg för ädelt och sant! / Du ligger för högt, Carolina, / och backen dit upp är så brant! // Jag betraktar med skräck, Carolina, / din kalla belysta fasad. / Om jag trodde på Gud, Carolina, / jag strax om en linbana bad! // O, bytte du plats, Carolina, / med Gästis och Gillet ett år, / då bleve jag klar, Carolina, / då bleve jag färdig i vår!!'

•

Carl-Erik af Geijerstam beskriver ett katalogrumsbesök i essän 'Det är om namn jag frågar' ur *Tankemöten* (1992). Inledningsvis, och i ett som det ska visa sig fåfängt försök att finna ett verk om Hermann Hesse, träffar han på en bekant bibliotekarie. Samtalet kommer att kretsa kring en gemensam vän, vars namn ingen av dem just nu kan påminna sig. Först efter att man skilts minns författaren vad personen heter och vill genast ringa efter bibliotekarien – men namnet är borta. Efter en inre djupdykning finner han dock även på detta namn. 'Men det blir i dag inget överlämnande av mitt fynd, för bibliotekarien är redan borta på annat håll i den stora byggnaden. Och så står jag där bland alla målmedvetna blickar och rörelser i det stora katalogrummet och det är bara att ge sig av med alla ärenden outrättade. Men så är det ju alls inte. Jag har ju gjort två stora fynd utan några som helst böcker och utan hjälp av dessa mastodontkataloger. Jag har dragit upp dessa namn friska och levande ur sin dolda tillvaro och jag bär dem med mig som lyckligt nyförvärvad egendom när den stora ekporten slår igen efter mig.'

•

Tycke uppstår mellan författaren/privatsnoken Olle Villner och den sommarjobbande biblioteksassistenten Gisela Månsson i Stig O Blombergs *Polismordet* (1994). Villner är när han kommer till Carolina på jakt efter ett äldre nummer av *Upsala Nya Tidning* och blir vid lånedisken upplyst av Gisela att den finns mikrofilmad. Efter att Olle Villner hittat vad han söker försvinner dock rullen från biblioteket på mystiskt vis; tidigare på tidningsredaktionen hade även lägget med den aktuella sidan blivit utskuren… När paret setts några gånger avbryter dock Gisela romansen; det Olle är på spåren verkar alltför farligt och hon vill inte bli mer känslomässigt involverad i någon som snart kan komma att tas ifrån henne.

•

Kriminalkommissarie Berit Alm i *Dödlig kunskap* (1992) av John Alva (pseudonym för Bo Säfström) får på sin lott att lösa mord, försvinnanden och mystiska olyckor vilka drabbar högre tjänstemän inom kyrka och stat i Uppsala. Under utredningen

besöker hon överbibliotekarie Hugo Lamberth som tar emot i Carolinas entré; på väg till hans tjänsterum passerar de 'den stora läsesalen där studenter och forskare satt som förstelnade över sina böcker och handskrifter'. När kommissarien sedan börjar fråga om en försvunnen landsantikvarie finner hon överbibliotekarien anmärkningsvärt oberörd trots att de kände varandra. 'Det var något aristokratiskt över honom. Hans långa och seniga kropp och hans raka hållning, den skarpa profilen och det formella, nästan föråldrade sättet att uttrycka sig. Berit Alm undrade om det var arv eller miljö som hade format honom. Hon kände inte till hans bakgrund. Han kanske var aristokrat. Eller också hade han blivit sådan av att vara omgiven av miljontals böcker i den slottsliknande miljön. […] En veritabel labyrint, tänkte hon när hon försökte finna vägen ut ur huset. Upprepade gånger gick hon fel och hamnade i olika återvändsgränder i form av studierum och specialavdelningar för skiftande vetenskaper.' Senare hittas överbibliotekarie Lamberth omkommen i en trafikolycka…

•

Mohamed Omar fångar en minnesbild från arbetet att kuvertera bibliotekets glasplåtar efter fotografen Henri Osti: 'Jag maskinskrev ett registreringsnummer på kuverten. / Året var 1992 och datorn hade inte kommit än. / Jag hade just gått ut högstadiet och hade / en praktiktjänst på Carolina Rediviva, / Kart- och bildavdelningen. / Min chef hette Margareta Lindgren, / docent i antikens kultur och samhällsliv, / den minoiska kulturen, expert på linear B. / Hon hade ett nervöst skratt.' Strofen ingår i dikten 'Den kommande omänniskan' ur samlingen *Skymning öfver Upsala* (2013).

•

Gun Björkman, uppsaladocent i egyptologi tillika författare gav i sin burleska debut *O, gamla klang…* (1959) följande bild från Carolinabacken: 'Det var en ohyggligt kall januari, och forskarna, som befann sig på universitetsbiblioteket, hade blivit insnöade. Men genom att släpa ut sina avhandlingar och liggande framstupa på dem glida nerför backen mot den uppskottade staden lyckades de rädda sig.' Längre fram i berättelsen heter det om biblioteket: 'Det kallades Carolina och sprang sedermera i luften på grund av trycket från millioner tättpackade luntor.'

•

Fanny Alving, signaturen Maja X, skrev under många år i skämttidningen *Strix*; dikten 'Carolina Rediviva' stod införd 5 juli 1911, första och sista strofen lyder: 'Tjocka gamla luntor. / Forna tiders gubbar. / Snällt och stillsamt spraka / forna tiders knubbar / uti forna spisar. / Gamla blåa pluntor / lök och fänkål smaka, / goda gummor skymta, / och bak dörrar grymta / forna tiders grisar.' […] 'Gamla tömda pluntor. / Gamla glömda gubbar. / Gamla gömda luntor / än stå kvar som stubbar. / Gamla smala dankar / ifrån kopparstaken / under torvgrästaken / drypa tryggt i friden, / gamla kloka tankar / blinka genom tiden.'

•

Biblioteket, sent 1950-tal finns i Sven G Svenssons *Mord och lärda mödor* (1967), kapitlet 'Akademisk vardag'. En handskrift relaterad till bokens mord är på drift. Carolina framställs som en arbetsplats där låg säkerhet råder, alla känner alla och forskarna kan komma och gå som de vill; några har egna nycklar. 'Det lånades nu så mycket handskrifter både från Carolinas egen handskriftsavdelning och från andra arkiv och bibliotek, att kassaskåpet i läsesalens absid, som egentligen var avsett för sådana volymer och andra rariteter, alls inte räckte till. Forskarna fick därför placera lånade handskrifter på vanliga bokhyllor i absiden. Tjänstemännen där, som ju rätteligen skulle "bevaka" läsesalen, kunde naturligtvis inte var gång kontrollera att varje forskare gick och hämtade sina egna handskrifter.'

•

A-salens absid förekommer även i *Den farliga kunskapen* (1965), en samtida detektivroman av Robert Boman och Lars Lambert ugiven under pseudonymen Bob Alman. En kvinna hittas död på herrtoaletten som länge låg en trappa ner från Carolinas läsesal B. En misstänkt person har setts utanför toalettfönstret åt Engelska parken. Det är jur stud Urban Thorin, 22, som hittar kroppen efter att först ha hämtat sin beställda bok i lånexpeditionen och därefter fortsatt in i A-salen för att skaffa en uppgift ur referensbiblioteket. 'Det var inte särskilt mycket folk där ännu. Det satt

kanske sju åtta personer utmed det långa läsbordet vid västra väggen, inte fler. Solen spelade in genom glastaket i absiden ner på flickorna som stod och hängde vid disken.' Efter sitt makabra fynd återvänder han in i läsesalen och anmäler saken till en av de tjänstgörande 'flickorna' som 'stod och idisslade ett tuggummi'.

•

Mordet på Christina (1952) sker i Viköping och det därstädes belägna Christinabiblioteket, ett bibliotek påminnande om Carolina där bokens författare Gurli Taube, pseudonymen Elise Dufva, arbetade under många år. Vi känner till exempel igen den husdel som i boken sträcker sig 'som en kil in i parken på baksidan av biblioteket' och dörren där i stenfoten som under läsesalen leder in i bottenvåningen, den dörr nattvakten finner olåst…

•

Motstridiga känslor väller upp inom den kortväxte Johan i Göran Tunströms *Tjuven* (1986) då han efter år av akademisk möda tillgodogjort sig allt om Silverbibeln och nu som presumtiv efterträdare till chefen för bibliotekets handskriftsavdelning får följa denne ner i källarmagasinet. 'Äntligen stod jag där i ögonhöjd med den tingest som stulit hela mitt vuxna liv, så litet vuxet det nu än hade varit. Under locket låg den och andades och jag kände varje bokstav, varje rispa i pergamentet, varje hårstrå ur de gamla pälsarna. Den var ett med mig, med mitt medvetande. Dyrgripen och jag hade ingått en symbiotisk förening. Jag lyfte lådan för att känna på dess tyngd – det skulle vara lätt att tillverka en likadan, att stoppa ner ett faksimiltryck […]. Men det var ju som jag redan tagit den, likaväl som den tagit mig. Stycke för stycke hade den överförts till mitt inre, ja den var mera där, multnande, söndervittrande av vår tids skit, ett skal av skräp. Vad skulle jag med den?'

•

Josef Strzygowski är i stan 1918–19 och vill se Silverbibeln; den då nyblivne docenten i konsthistoria Henrik Cornell berättar i memoarerna *Konsten, vännerna, verkligheten* (1972) om hur detta gick till: 'Vi begav oss alltså till Carolina Rediviva men "Laxen", den ståtlige och suveräne överbibliotekarien Axel Andersson förklarade att handskriften inte var tillgänglig för närvarande. Den förvarades i ett hemligt valv och för dess framtagande måste man tillkalla flera personer med olika nycklar. Den kunde inte tas fram under den närmaste månaden. Då jag som introduktör på svenska förklarat att främligen var en vetenskaplig världsstjärna och den främste nu levande kännaren av senantikens handskrifter, beklagade "Laxen" på det djupaste att det nu skulle vara omöjligt att få fram den dyrbara handskriften. Han visade i stället en serie fotografiska reproduktioner. Strzygowski förklarade att han hade en särskild anledning att i original granska handskriften, som han hittills endast kände genom fotografierna. Om dessa verkligen riktigt återgav handskriften måste den nämligen vara en förfalskning. Reproduktionerna visade att de canonbågar, som inramar texten, på insidan följas av en i tonen svagare båge, tecknad som en skuggning. Sådana bågar, förklarade den österrikiske kännaren, förekommer i handskriftskonsten först flera hundra år efter den tid då Wulfila levde. "Laxen" blev ytterst förskräckt och drog hastigt ut en låda i sitt skrivbord. Där låg Silverbibeln i själva verket så lättillgänglig som möjligt. Strzygowski fick granska den och konstaterade snart att bågarnas fördubbling med en underliggande skuggbåge berodde på att baksidornas bågställningar lyste fram genom pergamentet och kameran hade därigenom förenat dem på angivet sätt med de verkliga bågarna.'

•

'Demonens avbild', serietidningen *Fantomen* nr 10 1995, börjar: 'Uppsala universitet 1932 … en läsesal i Carolina Rediviva…' där ett mord ägt rum, 'offret – en lärdomsman som gått en våldsam död

till mötes…’ Tre serierutor visar interiörer snarlika bibliotekets Boksal och i två andra ses Mr Walker med byggnaden i fonden. För övrigt utspelas handlingen i exotiska miljöer. Äventyrets carolinainslag är säkert ditsatt inspirerat av kuppen mot Silverbibeln tidigare utgivningsåret.

•

Den 5 april 1995 mitt på dagen nås yttre befälets bil i centrala Uppsala av larm om någon form av gasutsläpp vid Carolina Rediviva. ‘Han placerade radiobilen strax utanför trappan upp till ingången på biblioteket. Man märkte genast att någonting hade hänt för det var massor av folk vid ingången till biblioteket och de verkade uppjagade på olika sätt. När yttre befälet och hans kollega kom innanför dörrarna till biblioteket kände de genast lukten av tårgas. Det fanns också personer som sprang emot dem och var mycket upprörda. Det var personal ifrån biblioteket som nästan skrek: – Någon har stulit vår Silverbibel!’ Kjell Söderberg, *Stölden av Silverbibeln* (2014).

•

Kring en senare stöld av den berömda handskriften låter Lars Munkhammar, pseudonymen Marianne Minck, handlingen kretsa i *Fallet Cassberg* (2015). Huvudpersonen heter Torsten Stahle, säkerhetsansvarig på Carolina liksom en gång Munkhammar själv. Utöver kriminalstoryn finns inflätat fakta om Silverbibeln, den Lars Munkhammar känner väl som författare till flera böcker i ämnet. Berättelsen tillåter även forna, sedan länge avlidna tjänstemän att gå igen och gripa in i handlingen liksom den väcker äldre arbetsmiljöer till liv. Som när Torsten Stahle möter och får råd av bibliotekets forne chef Claes Annerstedt (avgick 1904) eller besöker gamla Kart- och bildavdelningen: ‘Arkitektoniskt var avdelningens lokaler mycket speciella. De utgjorde den forna överdelen av en rad ståtliga biblioteksalar som haft sina stengolv i bibliotekets entréplan. Efter en radikal entresolering på 1890-talet hade de övre rummen blivit ett antal låga salar (de kallades fortfarande salar) med runda kryssvalv till tak. Till formen påminde de närmast om kryptor eller källarvalv, men eftersom de låg en bra bit upp i huset förtogs detta intryck helt genom de generösa fönsterraderna som släppte in ordentligt med ljus. Dock låg fönstren så högt att man inte distraherades av några anslående vyer över Uppsala eller Engelska parken.’

•

‘Vid A1 (figur 3 och 5) påträffades ett bränt raseringslager innehållandes tegel, murbruk, fönsterglas och spik. I lagret påträffades en docksko av porslin. I schaktet framkom en tvärgående träbjälke ca 0,25 m tjock av välbevarat trä. Lagret och träbjälken har tolkats som lämningar efter bebyggelse som legat på platsen fram till uppförandet av Carolina Rediviva dvs första halvan av 1800-talet.’ Anna Ölund, *Angående schaktningar för åskskydd samt avloppsledning inom fastigheten Kåbo 15:1, Carolina Rediviva, Uppsala stad* (Upplandsmuseet, 2013).

SAMTLIGA CAROLINABILDER ÄR TAGNA AV FOTOGRAF MAGNUS HJALMARSSON, UPPSALA UNIVERSITETSBIBLIOTEK.